

ĐỌC THÊM^(*)

MẤY Ý NGHĨ VỀ THƠ

(Trích)

NGUYỄN ĐÌNH THI

THƯƠNG TIẾT NHÀ VĂN NGUYỄN HỒNG

NGUYỄN ĐĂNG MẠNH

ĐÔ-XTÔI-ÉP-XKI

(Trích)

XVAI-GỎ

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

- Hiểu được nội dung, giá trị của các bài tiểu luận.
- Thấy được mối quan hệ giữa tư tưởng và tình cảm, vai trò của lí lẽ, lập luận ; tác dụng của hình ảnh trong một bài nghị luận.
- Cảm nhận được đặc sắc riêng của từng bài tiểu luận.

II – NHỮNG ĐIỂM CẦN LƯU Ý

Bài 1. *Mấy ý nghĩ về thơ*

– Đây là bài tiểu luận của một nghệ sĩ đa tài, một nhà thơ. Nguyễn Đình Thi viết *Mấy ý nghĩ về thơ* bằng sự suy ngẫm, nung nấu sâu sắc, bằng cả sự trải nghiệm và rung cảm qua thực tiễn sáng tác của mình. Bài viết có giá trị và hấp dẫn vừa do bản thân các quan niệm về thơ vừa bởi cách trình bày của Nguyễn Đình Thi. GV cần giúp HS định hướng rõ như thế trong quá trình đọc thêm,

---

(*) Bài này GV hướng dẫn HS học trong 1 tiết (Đọc thêm có hướng dẫn).

đặc biệt cần nhấn mạnh thời điểm ra đời của tiểu luận (năm 1949). Vào độ hai mươi lăm tuổi, giữa lúc thành tựu lí luận văn nghệ nước ta chưa thực có độ dày, Nguyễn Đình Thi viết được tiểu luận này quả là một thành công đáng trân trọng.

– Bài tiểu luận nêu lên khá nhiều suy nghĩ về các mặt, các yếu tố của thể loại thơ. Trong thời lượng 1 tiết mà hướng dẫn đọc thêm đến ba bài, vì thế, GV chỉ nên định hướng, khái quát mạch luận điểm, còn lại yêu cầu các em làm bài tập ở nhà.

Bài 2. Thương tiếc nhà văn Nguyễn Hồng

– Trước khi Nguyễn Đăng Mạnh viết bài tưởng niệm này đã có nhiều công trình, tiểu luận nghiên cứu về Nguyễn Hồng ở các phạm vi, với các quy mô khác nhau. Đây là bài viết có tính chất tổng kết, đánh giá sự nghiệp của một nhà văn lớn khi nhà văn vừa qua đời. Giá trị khoa học hài hoà với tính nghệ thuật, những nhận xét sâu sắc, những khái quát chính xác được diễn đạt bằng lời văn giàu cảm xúc, giàu hình ảnh – đó là đặc sắc nổi bật của bài viết này. Vì thế, trong quá trình gợi ý đọc thêm, GV cần định hướng cho HS nắm được sức mạnh riêng của văn chương Nguyễn Hồng, vị trí khó ai có thể thay thế được của nhà văn này trong lịch sử văn học dân tộc qua những nhận xét, đánh giá của tác giả bài viết, đồng thời biết lĩnh hội lối viết văn nghị luận hấp dẫn.

– Trong thời gian có hạn, GV chỉ nên hướng dẫn HS biết tóm tắt các luận điểm của bài viết và nắm được tinh thần cơ bản nhất của tác giả : đề cao tấm lòng yêu thương thấm thiết con người lao động nghèo khổ và chủ nghĩa lạc quan của nhà văn Nguyễn Hồng.

Bài 3. Đô-xtôi-ép-xki

– Cuộc sống nghèo đói, túng quẫn của Đô-xtôi-ép-xki, sức mạnh lớn lao của tác phẩm Đô-xtôi-ép-xki, cái chết của một con người vĩ đại thành lời hiệu triệu tinh thần đoàn kết dân tộc Nga được Xvai-gơ miêu tả thật sinh động qua những dẫn chứng cụ thể, hình ảnh gợi cảm và giọng văn say sưa, hùng hồn. Trong quá trình gợi ý đọc thêm, GV cần giúp HS tóm tắt được đặc điểm cuộc đời, sự nghiệp Đô-xtôi-ép-xki, cảm nhận được sức mạnh lay chuyển lịch sử lớn lao của một nhà văn vĩ đại.

– Trong quá trình gợi ý đọc thêm, GV cũng nên lưu ý HS cảm nhận cách viết chân dung văn học đặc sắc của Xvai-gơ. Có thể gợi ý các em so sánh điều này với cách viết của Nguyễn Đăng Mạnh ở bài *Thương tiếc nhà văn Nguyễn Hồng*.

III – GỢI Ý ĐỌC THÊM

Bài 1. *Mấy ý nghĩ về thơ*

Câu hỏi 1

Câu hỏi này nhằm rèn luyện năng lực tóm tắt, khái quát nội dung một đoạn văn thành luận điểm của HS. GV yêu cầu HS tóm tắt, nêu luận điểm của từng phần.

Phần 1, từ đầu đến "phải là thơ" : Nêu những định nghĩa khác nhau về thơ nhằm khẳng định không dễ có một định nghĩa đầy đủ, trọn vẹn về loại hình nghệ thuật ngôn từ đặc biệt này.

Phần 2, tiếp theo đến "quanh ngọn lửa" : Rung động thơ trong tâm hồn con người và mối đồng cảm tự nhiên giữa người làm thơ với bạn đọc.

Phần 3, tiếp theo đến "không biết nhìn" : Vấn đề hình ảnh trong thơ và vẻ đẹp, sức mạnh kì lạ của nó.

Phần 4, tiếp theo đến "tại ngôn ngoại" : Vấn đề "chữ" (ngôn từ) trong thơ.

Phần 5, tiếp theo đến "sự toàn bích" : Nhịp điệu thơ và khả năng lôi cuốn của nó.

Phần 6, còn lại : Quan niệm về thơ tự do, thơ không vần và vấn đề cách tân hình thức nghệ thuật thơ ca.

Câu hỏi 2

Tác giả điếm qua một số quan niệm về thơ ca, vận dụng phương pháp nêu vấn đề, tạo tình huống khiến người đọc chú ý. Trong các quan niệm về thơ ca được nêu ra đã có sự định hướng cho những ý kiến, bàn bạc về sau (ngôn từ, chất liệu, vần nhịp,...).

Câu hỏi 3

Rung động thơ khởi phát từ tâm hồn trong quá trình nhà thơ tiếp xúc với cuộc sống. Làm thơ là sống trong những rung động ấy và diễn tả chúng thành chữ, thành lời. Giữa nhà thơ và người đọc có sợi dây truyền tình cảm đặc biệt.

Câu hỏi 4

Thơ phải có tư tưởng, phải giàu tình cảm. Nhưng suy nghĩ, tình cảm trong thơ cần trở thành hình ảnh sinh động. Thơ tác động tới bạn đọc một cách tổng hợp. "Hiểu thơ kì thực là vấn đề của cả tâm hồn".

Hình ảnh thơ phải là hình ảnh thực nảy lên trong tâm hồn khi tiếp xúc với cuộc sống hàng ngày. "Thơ là nơi tư tưởng, tình tự quán quýt với hình ảnh như hồn với xác để tạo ra cái biết toàn thể, biết bằng tất cả tâm hồn, không phải chỉ biết bằng ý niệm, bằng ý thức".

Hình ảnh thơ phải là kết quả của sự rung động thành thực và tự nhiên. Nhà thơ cần đi giữa cuộc đời, mở rộng cả tâm hồn mà cảm nhận, mà rung động với vẻ đẹp của cuộc sống.

Hình ảnh thơ phải mới mẻ, tươi nguyên. Nhà thơ cần biết nhìn ra những điều mới lạ ngay trong những cái tưởng chừng quen thuộc, cũ mòn.

Khi trình bày suy nghĩ về các đặc điểm của hình ảnh thơ, Nguyễn Đình Thi có lối ví von gợi cảm, có dẫn chứng cụ thể, sinh động.

Câu hỏi 5

Về chữ và tiếng trong thơ, nên chú ý các câu : "Điều kì diệu của thơ là mỗi tiếng, mỗi chữ, ngoài cái nghĩa của nó, ngoài công dụng gọi tên sự vật, bỗng tự phá tung mở rộng ra, gọi đến xung quanh nó những cảm xúc, những hình ảnh không ngờ, toả ra xung quanh nó một vùng ánh sáng động đậy" ; "Mỗi chữ như một ngọn nến đang cháy, những ngọn nến ấy xếp bên nhau thành một vùng sáng chung. Ánh sáng không những ở đâu ngọn nến, nó ở tất cả xung quanh những ngọn nến".

Về nhạc điệu trong thơ, nên chú ý các câu : "Thơ có một thứ nhạc nữa, một thứ nhịp điệu bên trong, một thứ nhịp điệu của hình ảnh, tình ý, nói chung là của tâm hồn... Đó là nhịp điệu hình thành của những cảm xúc, hình ảnh, liên tiếp hoà hợp, mà những tiếng và chữ gọi ra như những ngân vang dài, ngay những khoảng lung linh giữa chữ, những khoảng im lặng cũng là nơi trú ngụ kín đáo của sự xúc động".

Câu hỏi 6

Nguyễn Đình Thi viết : "[...] một thời đại mới của nghệ thuật thường bao giờ cũng tạo ra một hình thức mới". Để hiểu nhận định này của tác giả, cần suy nghĩ : Hình thức thơ theo quan niệm của tác giả bao gồm những gì ? Nó là cái bề ngoài mà ta quan sát được (luật lệ, âm điệu, vần,...). Nhưng những yếu tố đó lại gắn liền với nội dung cảm xúc, với rung động của tâm hồn, là kết quả

tự nhiên của sự đổi thay tư tưởng, tình cảm. Vì thế, khi nhịp sống, cách nghĩ, cách cảm của con người ta thay đổi, tất yếu hình thức nghệ thuật thơ cũng thay đổi. Thơ hay, trước hết, phải diễn tả đúng, thành thực tâm hồn của con người trong thời đại mình đang sống.

Câu hỏi 7

Cần gợi ý HS khẳng định sự đúng đắn, sâu sắc của quan niệm thơ được trình bày trong tiểu luận. Những quan niệm đó lại được Nguyễn Đình Thi trình bày một cách hấp dẫn, giàu sức thuyết phục (lựa chọn dẫn chứng, lối ví von so sánh, cách nêu vấn đề, lật đi lật lại vấn đề khi lập luận, phân tích,...).

Bài 2. Thương tiếc nhà văn Nguyễn Hồng

Câu hỏi 1

Yêu cầu HS đọc kĩ bài viết rồi tóm tắt hệ thống luận điểm trong bài :

– Khẳng định tấm lòng gắn bó máu thịt với cuộc đời của nhà văn Nguyễn Hồng, đặc biệt là tình cảm của ông đối với lớp người lao động cực khổ, nhất là người phụ nữ.

– Niềm tin mãnh liệt của Nguyễn Hồng đối với phẩm giá tốt đẹp của người dân lao động mà ông suốt đời gắn bó, yêu thương.

– Cảm xúc dạt dào, chất thơ bay bổng của văn chương Nguyễn Hồng, chủ nghĩa lạc quan vững khoẻ ở nhà văn này.

– Quá trình sáng tác bền bỉ của Nguyễn Hồng và vị trí không ai thay thế nổi của nhà văn này trong lịch sử văn học dân tộc.

Câu hỏi 2

GV gợi ý HS bám vào văn bản bài viết để trình bày cảm nhận của mình về tấm lòng của Nguyễn Hồng đối với cuộc đời, con người, về chủ nghĩa lạc quan của nhà văn. Cần lưu ý các đặc sắc của chủ nghĩa nhân đạo, chủ nghĩa lạc quan ở nhà văn này được tác giả nhấn mạnh (cái tâm, cách viết, các hình ảnh quen thuộc, các nhân vật thân quen,... trong tác phẩm của Nguyễn Hồng). Cần lưu ý sự lí giải của tác giả khi bàn về tấm lòng, thái độ đối với cuộc đời, khi bàn về chủ nghĩa lạc quan vững khoẻ của Nguyễn Hồng.

Câu hỏi 3

Tác giả đã khẳng định vị trí của Nguyễn Hồng trong lịch sử văn học dân tộc bằng hình ảnh ví von cụ thể mà có giá trị khái quát. Lịch sử văn học của một dân tộc như phòng triển lãm hội hoạ phong phú. Giá như trong phòng tranh ấy thiếu vắng đi những bức tranh của Nguyễn Hồng thì sẽ ra sao ? Từ đó, bài viết xác nhận vị trí không ai thay thế nổi, tính độc đáo của sự nghiệp văn chương Nguyễn Hồng.

Khi lí giải điều gì tạo nên vị trí ấy, tác giả bài viết nhấn mạnh bản tính yêu đời, yêu sống của nhân dân lao động đã thấm vào máu thịt, vào tâm hồn Nguyễn Hồng, nhấn mạnh sức mạnh tinh thần của một con người bao giờ cũng sống hết mình với cuộc đời, với mọi người, với văn chương.

Câu hỏi 4

GV gợi ý cho HS phát biểu nhận xét về tình cảm của tác giả dành cho nhà văn Nguyễn Hồng. Chú ý tên bài viết cùng thời điểm ra đời của nó. Chú ý những đánh giá cùng lời văn giàu cảm xúc. Khi lí giải tính thuyết phục, sức hấp dẫn của bài viết nên dựa vào gợi ý trong SGK.

Bài 3. Đô-xtôi-ép-xki

Câu hỏi 1

GV yêu cầu HS đọc bài viết của Xvai-gơ để tìm ra các phần, các luận điểm trong đó.

– Cuộc sống khốn cùng của Đô-xtôi-ép-xki ở những nơi xa lạ ngoài nước Nga và tinh thần lao động nghệ thuật đáng khâm phục của ông. Lòng yêu Tổ quốc thiết tha, đau đớn của một nhà văn vĩ đại.

– Cuộc trở về xứ sở thân yêu của mình và thành công vang dội của Đô-xtôi-ép-xki.

– Cái chết của Đô-xtôi-ép-xki và sức lôi cuốn, cổ vũ lớn lao của cuộc đời, sự nghiệp một nhà văn vĩ đại.

Câu hỏi 2

Nổi cộm quanh về đời sống vật chất và tinh thần của Đô-xtôi-ép-xki trong những năm lưu vong được tác giả miêu tả thật sinh động qua những từ ngữ,

hình ảnh cụ thể, gây ấn tượng mạnh, qua các so sánh giàu sức biểu cảm. "Năm mươi tuổi, nhưng ông đã chịu hàng thế kỉ dằn vặt". GV hướng dẫn HS nêu ra những từ ngữ, hình ảnh, những so sánh ấy.

Câu hỏi 3

Được trở về nước Nga chính là một biểu hiện cho sức mạnh của sự nghiệp sáng tác gian khổ mà vinh quang của Đô-xtôi-ép-xki. Sự thành công vang dội của Đô-xtôi-ép-xki khi trở về Tổ quốc được tác giả miêu tả cụ thể qua các so sánh với tên tuổi của một số nhà văn lớn khác, qua giá trị của các tác phẩm lớn mà ông hiến dâng cho dân tộc mình. Xvai-gơ còn diễn tả thành công này bằng việc kể lại sự kiện kỉ niệm một trăm năm ngày sinh Pu-skin, bằng các so sánh gây ấn tượng mạnh và lời văn đầy hứng khởi.

Câu hỏi 4

Để HS hiểu được cái chết của Đô-xtôi-ép-xki có ý nghĩa lớn lao như thế nào đối với thực tiễn đoàn kết dân tộc Nga, GV gợi ý các em chú ý những hình ảnh cụ thể được Xvai-gơ miêu tả. Đoạn văn này có những hình ảnh, chi tiết thật sống động : "Sau vài giờ, cái giường đầy hoa [...] phải giữ vững nó lại", "Dưới một rừng cờ và cờ hiệu phấp phới trước gió [...] một lời nguyện yêu thương và cảm phục".

Câu hỏi 5

GV gợi ý HS suy nghĩ theo các nội dung :

- Một nhà văn vĩ đại phải có tình cảm như thế nào đối với dân tộc, Tổ quốc mình ?
- Một nhà văn vĩ đại cần có tình yêu như thế nào với văn chương, tinh thần sáng tạo như thế nào dẫu cuộc sống vô vàn khó khăn ?
- Tài năng nghệ thuật của nhà văn và giá trị to lớn của những tác phẩm đối với bạn đọc, đối với lịch sử.
- Sức cảm hoá, khả năng lay chuyển lịch sử của sự nghiệp, của cuộc đời một nhà văn vĩ đại.